

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۸/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

احکام تکلیفی و وضعی اطلاعات و حفاظت اطلاعات در نظام اسلامی

عباس نوری^۱، احمد فیاض نیک^۲، پریسا گل زاده^۳

۱-سطح چهار (دکتری)حوزه علمیه قم

۲-سطح سه (ارشد)حوزه علمیه قم

۳-سطح دو (کارشناسی)حوزه علمیه خراسان

چکیده

از لوازم اساسی حفظ هر نظام سیاسی، حفظ اسرار آن است که با عنوان اطلاعات و حفاظت اطلاعات شناخته می شود. این امر در مورد نظام اسلامی که دشمنان متعددی آن را تهدید می کنند اهمیت بیشتری می یابد زیرا طبق فرموده امام راحل (ره) حفظ نظام اسلامی از اوجب واجبات است. پژوهش حاضر که با استفاده از داده های کتابخانه ای و به شیوه توصیفی تحلیلی انجام گرفته است به این سؤال پاسخ داده است که احکام تکلیفی و وضعی اطلاعات و حفاظت اطلاعات در نظام اسلامی چیست؟ یافته های پژوهش نشان داد که در فقه امامیه، اطلاعات و حفاظت اطلاعات به منظور حفظ نظام اسلامی نه تنها جایز و بلکه واجب است. این امر مشروط به رعایت احکام شرعی آن است که بدین منظور فعالیت های اطلاعاتی و حفاظت اطلاعات باید در چارچوب شرع مقدس و قوانین نظام اسلامی و همچنین با پیروی از دستورات ولی فقیه باشد و کسی نباید خارج از چارچوب وظایف و اختیارات خود اقدام کند، و بدین منظور باید از نیروهای شایسته و ملتزم به شرع استفاده کرد.

مقدمه

مقابله با دشمنان نظام اسلامی دارای سه مرحله اساسی است. مرحله اول قبل از شروع عملیات نظامی علیه آنان است و مراحل بعدی مقارن و پس از عملیات نظامی است. آنچه نیروهای نظامی قبل از شروع عملیات نظامی علیه دشمنان باید اجرا کنند ناظر بر شیوه های مختلف کسب خبر و اطلاعات از دشمنان و اهداف و روش های آنان است، زیرا بدون تسلط بر این امور، اقدام نظامی علیه آنان می تواند به شکست منجر شده و آثار سوئی برای نظام اسلامی در پی داشته باشد. شیوه های کسب اخبار و اطلاعات از دشمنان اموری تخصصی در حوزه نظامی هستند اما آنچه در پژوهش حاضر مدنظر است، احکام فقهی مربوط به این امر است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

اولین اقدام برای مقابله با دشمنان نظام اسلامی است که نیروهای نظامی دارای اطلاعات و حفاظت اطلاعات قوی بوده و احکام آن را رعایت کنند. واژه اطلاعات کاربردی دوگانه دارد: گاه به معنای «عملیات اطلاعاتی» و گاه به معنای «نتیجه و ثمره این عملیات» یعنی دستاوردی که اطلاعات در پی دارد، به کار می‌رود.^۱ اطلاعات به معنای اول به سلسله فعالیت‌هایی می‌گویند که به وسیله آن آگاهی و بینش تصمیم‌گیرندگان افزایش یافته و آنان را در کسب یا تثبیت مواضع قدرت کمک می‌کند.^۲ به عبارت دیگر «اطلاعات به معنای روش‌های هماهنگ و مطالعه شده‌ای است که در جهت به کارگیری همه ابزارها، تجهیزات و تشکیلات ممکن، به منظور دستیابی به تمامی اخبار سیاسی، روانی، اقتصادی و نظامی ویژه و غیر ویژه مربوط به دشمن و ارزیابی و دسته‌بندی آن‌ها برای مقاصد زیر در نظر گرفته می‌شود:

- کمک به مسئولان با اخبار و ارزیابی‌های واقعی؛
- تنظیم استراتژی کشور و ترسیم سیاستی معین در زمان مناسب؛
- اتخاذ تصمیم‌های صحیحی که تأمین‌کننده سلامت امنیت کشور باشد؛
- واکنش نشان دادن نسبت به عملیات جاسوسی دشمن به منظور جلوگیری از رسیدن هر نوع ضرری به کشور.^۳

بنابراین اطلاعات به معنای دوم محصولی است که از جمع‌آوری و پرورش اخبار موجود به دست می‌آید.

حفاظت اطلاعات نیز عبارت است از «کلیه اقداماتی که به منظور حفظ و نگهداری تأسیسات، اسناد و مدارک، اخبار و اطلاعات پرسنل، مخابرات و سایر موضوعات حیاتی کشور علیه خطرات ناشی از جاسوسی، براندازی، خرابکاری، سرقت و خطرات طبیعی به عمل آمده و از دسترسی افراد غیر مجاز به موارد فوق جلوگیری و ممانعت نماید.»^۴

اطلاعات و حفاظت اطلاعات در بسیاری از موارد در روش‌ها و ابزارها مشابه‌اند، ولی از ابعاد دیگری همچون ماهیت و اهداف متفاوت‌اند. کار اطلاعاتی از نظر ماهیت، یک کار تهاجمی و یک اقدام آفندی برای کسب اطلاعات است؛ در حالی که حفاظت اطلاعات یک اقدام تدافعی و کاری پدافندی به دنبال محدود کردن سیستم اطلاعاتی دشمن است. از نگاهی دیگر می‌توان گفت که هدف یک سازمان اطلاعاتی کسب و جمع‌آوری اخبار و اطلاعات سودمند از دشمن است؛ در حالی که هدف سازمان حفاظتی مقابله و پیشگیری از دسترسی دشمن به اسرار و اطلاعات باارزش می‌باشد.

جایگاه و اهمیت اطلاعات در نظام اجتماعی بشر را می‌توان هم در نظام خلقت به طور عام و هم در خلقت انسان به طور خاص دنبال کرد. خالق متعال، از همان آغاز آفرینش انسان، فرشتگان را برای ثبت و ضبط گفتار و اعمال اشرف مخلوقاتش نهاده است

۱. مناصره، عبدالله علی السلامه المحمد، اطلاعات نظامی در اسلام، ص ۷۰.

۲. رستمی، محمود، فرهنگ واژه‌های نظامی، ص ۱۱۷.

۳. همان، ص ۹۲.

۴. همان، ص ۳۵۸.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

و می‌فرماید: «أَمْ يَحْسِبُونَ أَنَا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ؛ آیا آنان می‌پندارند که ما اسرار نهانی و سخنان درگوشی آنان را نمی‌شنویم؟ آری رسولان (و فرشتگان) ما نزد آنها هستند و می‌نویسند!»^۵

اساسا انسان به طور فطری می‌کوشد از محیط اطراف خود کسب اطلاع کند، همان‌گونه که به طور طبیعی بخشی از اطلاعات خود را همچون گنجی پنهان می‌دارد و به نظر او همین اطلاعات پنهانی، نقش اصلی را در زندگی و سرنوشت او ایفا می‌کند و هر چه بزرگ‌تر می‌شود، تدابیر و کنش‌های اطلاعاتی او چه در مسیر کسب خبر و چه در حفظ و نگهداری آن شکل معقول‌تری به خود می‌گیرد. بدین‌سان اطلاعات در هر یک از مقاطع زندگی انسان‌ها حساسیت و نقش خود را ایفا می‌کند.^۶ زمانی این حساسیت افزایش می‌یابد و اطلاعات و حفاظت از آن اهمیت و ضرورت افزون‌تری می‌یابد که فرد به جامعه و کشور تبدیل شود. وقتی میدان عمل به ظرفیت یک کشور و یک ملت گسترش یابد، یک لحظه غفلت و بی‌خبری، جامعه را به فنا و نابودی می‌کشاند.

۱- حکم تکلیفی اطلاعات و حفاظت اطلاعات

با توجه به معنای اصطلاحی اطلاعات و حفاظت اطلاعات، فعالیت‌های آن بر اساس دلایل عقلی و نقلی طبق حکم اولی و یا از باب حکم حکومتی واجب است و در مقابل افشای اسرار و اطلاعات حرام است.

الف) دلیل عقلی: حفظ نظام اسلامی

مهم‌ترین دلیل عقلی وجوب حفاظت از اسرار، قاعده حفظ نظام است. توضیح مطلب اینکه حفظ نظام به دلایل عقلی و نقلی واجب است. از سوی دیگر حفظ نظام از خطرات جاسوسی، براندازی، خرابکاری، نفوذ جریان‌های سیاسی و... از طریق حفاظت از اطلاعات، اسناد، مدارک، پرسنل، اماکن، تأسیسات، وسایل و تجهیزات میسر است. بنابراین حفاظت از این موارد واجب است.^۷

به عبارت دیگر به حکم عقل ضرورت ایجاد تشکیلاتی جهت جمع‌آوری اخبار و اطلاعات و به تبع آن حفاظت از اطلاعات موجود را می‌توان حفظ نظام حاکم قلمداد نمود. دلایلی همچون جلوگیری از هرج و مرج و اختلال در نظم و آرامش، عدم غافلگیری توسط دشمن، مقابله با سیستم‌های پیچیده اطلاعاتی دشمن، به دست گرفتن ابتکار عمل و اعمال اراده و نیت خود به دشمن و... همه در راستای حفظ نظام حاکم معنا می‌یابد.

عقل انسانی به طور واضح، هرج و مرج و فساد اجتماعی و ناامنی و شیوع فحشا و ظلم و منکرات را ناپسند دانسته و مبارزه با اختلال نظم و ایجاد هرج و مرج و فساد و منکرات را لازم می‌داند. معلوم است که دفع و رفع اینها متوقف بر ایجاد نظام و وجود

^۵. زخرف، ۸۰.

^۶. رضوان‌طلب، محمدرضا، اطلاعات در اسلام، ص ۶۶-۶۷.

^۷. تقی‌زاده اکبری، علی، فقه حفاظتی، ص ۲۲.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نظم است. بنابراین، عقل، حفظ نظام و برقراری نظم را در جامعه واجب می‌داند.^۸ امیرالمؤمنین (ع) فقدان سیستم اطلاعاتی را موجب بی‌فایده بودن نیروهای نظامی و انتظامی دانسته و می‌فرماید: «مَنْ لَمْ يَسْتَظْهَرْ بِالْيَقِظَةِ لَمْ يَنْتَفِعْ بِالْحَفِظَةِ»^۹ آن کس که از هشجاری اطلاعاتی بی‌بهره باشد، نگهبانان و سپاهیان [شکر و سپاه] برایش مفید نخواهد بود. پس یکی از لوازم و نیازمندی‌های دفاع در مقابل تهاجمات دشمن کسب اطلاعات و حفاظت اطلاعات است.

(ب) دلایل نقلی: قرآن و سنت

آیاتی از قرآن کریم بر وجوب حفظ و حرمت افشای اسرار نظام اسلامی اعم از نظامی و غیرنظامی دلالت دارند. از جمله آیه شریفه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ؛ هر نیرویی در قدرت دارید، برای مقابله با آنها [دشمنان]، آماده سازید.»^{۱۰}

چنانکه گذشت واژه «قوة» در آیه شریفه بالا با توجه به قواعد ادبیات عرب دلالت بر عموم می‌کند و تمام انواع توانایی‌ها و آمادگی را شامل می‌شود، و اطلاعات و حفاظت اطلاعات از جمله مصادیق «قوه» محسوب می‌شوند. واژه «اعدوا» به معنای فراهم کردن و زمینه‌سازی و آماده کردن، نیز فعل امر بوده و با توجه به قواعد علم اصول فقه، وجوب حفاظت اطلاعات نیز مشخص می‌شود.

خداوند متعال در آیه‌ای دیگر خطاب به اهل ایمان می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَتِهِ مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید. محرم اسراری از غیر خود، انتخاب نکنید. آنها از هر گونه شرّ و فسادى درباره شما، کوتاهی نمی‌کنند. آنها دوست دارند شما در رنج و زحمت باشید. (نشانه‌های) دشمنی از دهان (و کلام)شان آشکار شده و آنچه در دل‌هایشان پنهان می‌دارند، از آن مهم‌تر است. ما آیات (و راه‌های پیشگیری از شرّ آنها) را برای شما بیان کردیم، اگر اندیشه کنید.»^{۱۱}

واژه «بطانه» به معنای آستر لباس و لباس زیرین و کنایه از هم‌راز و محرم اسرار است.^{۱۲} مراد از غیر خودی در این آیه شریفه که با عبارت «من دونکم» تعبیر نموده و مؤمنان را از انتخاب آنان به عنوان محرم اسرار برحذر داشته است، غیر مسلمانان بوده و تمام گروه‌های کفار را شامل می‌شود.^{۱۳} همانگونه که این آیه از جهت افرادی که از گرفتن هم‌راز و در میان نهادن اسرار خود با آنان نهی شده است، عام است، از جهت اطلاعات و اسرار نیز هرگونه اطلاعات و اسرار مؤمنان از جمله اطلاعات و اسرار نظامی یا اطلاعات و اسرار مربوط به اداره حکومت را شامل می‌شود.

^۸ احمدی میانجی، علی، لزوم وزارت اطلاعات در حکومت اسلامی، ص ۳.

^۹ تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، ص ۳۴۴.

^{۱۰} انفال، ۶۰.

^{۱۱} آل عمران، ۱۱۸.

^{۱۲} مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۳، ص ۶۳.

^{۱۳} رازی، محمد بن عمر فخرالدین، مفاتیح الغیب، ج ۸، ص ۳۳۹.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

از آنجا که نهی در علم اصول فقه دلالت بر حرمت دارد، پس، افشای چنین اطلاعات و اسراری به غیرمسلمانان حرام است. در ادامه آیه، دشمنی، بدخواهی و توطئه‌گری غیرمسلمانان، از جمله علل ضرورت حفظ اطلاعات و اسرار مؤمنان برشمرده شده است.

از منظر اسلام، خیانت در امانت از گناهان کبیره و نشانه‌ی بی‌دینی و بی‌ایمانی است. خیانت مصداق‌های مختلف دارد، برخی از امانت‌ها منحصرأمانت خدا در نزد مردم است، مانند احکام شرعی خداوند متعال، برخی از آنها منحصرأمانت رسول خدا(ص) است، مانند سیره آن حضرت، برخی از آنها امانت خود مردم در میان خودشان است، مانند اماناتی که در اموال و اسرار خود به یکدیگر می‌سپارند، و برخی از امانت‌ها آن امانتی است که خدا و رسول (ص) و خود مؤمنان در آن شریک‌اند، و آن عبارت است از اموری که خداوند متعال به آنها امر می‌کند، و رسول خدا(ص) امر خداوند متعال را اجرا می‌نماید، و مردم از اجرای آن سود می‌برند و اجتماع مسلمانان نیرومند می‌گردد، مانند دستورات سیاسی و اوامر مربوط به جهاد و اسرار جنگی، که اگر افشا شود تلاش‌های حکومت اسلامی بی‌نتیجه مانده و حق خدا و رسول (ص) هم پایمال می‌شود، و ضررش دامن‌گیر خود مؤمنان هم می‌گردد.^{۱۴}

قرآن کریم مؤمنان را از اینگونه خیانت‌ها برحذر می‌دارد و می‌فرماید: «یا ایها الذین آمنوا لاتخونوا اللهَ والرَّسولَ وَتَخُونُوا اَماناتِکمُ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید. به خدا و پیامبر خیانت نکنید و (نیز) در امانات خود خیانت روا مدارید، در حالی که می‌دانید (این کار، گناه بزرگی است).»^{۱۵} این آیه درباره یکی از منافقان که اسرار حکومت اسلامی و مسلمانان را در اختیار دشمنان آنان قرار داده بود، نازل شده است.^{۱۶} خدای متعال در این آیه، افشای اسرار مسلمانان را خیانت به خدا و رسول (ص) و خیانت به امانت‌های مسلمانان می‌خواند و مؤمنان را از آن نهی می‌کند. نهی در این آیه دلالت بر حرمت دارد. از این رو، افشای اسرار مؤمنان از جمله اسرار نظامی یا اسرار مربوط به حکومت اسلامی اعم از اطلاعات، اخبار، اسناد و مدارک حرام است.

روی دیگر سکه افشای اسرار مؤمنان، حفظ این اسرار است. از این رو، این دو آیه بر وجوب حفظ اسرار مؤمنان نیز دلالت دارند. از آنجا که هیچ‌گونه قیدی برای مؤمنان در دو آیه شریفه ذکر نشده است، هم مردم و هم مسئولان مخاطب این دو آیه هستند. در این میان مسئولان به جهت دسترسی بیشتر به اسرار حکومت اسلامی اعم از نظامی و غیرنظامی و نیز داشتن اختیارات لازم در خصوص وضع قانون و دستورالعمل جهت حفظ اسرار حکومت اسلامی، وظیفه سنگین‌تری نسبت به آحاد مردم بر عهده دارند. از همین رو باید تدابیری بیندیشند و دست به اقداماتی بزنند که از اسرار نظام اسلامی حفاظت گردد.

^{۱۴}. طباطبایی، سید محمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۹، ص ۵۵.

^{۱۵}. انفال، ۲۱.

^{۱۶}. طباطبایی، سید محمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۹، ص ۵۶.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

روایات رسیده از امامان معصوم (ع) نیز بر وجوب حفظ و حرمت افشای اسرار نظام اسلامی اعم از نظامی و غیر نظامی دلالت دارند. از جمله حضرت علی (ع) می‌فرماید: «سِرِّكَ أَسِيرُكَ فَإِنْ أَفْشَيْتَهُ صِرْتَ أَسِيرَهُ»^{۱۷} راز تو، اسیر توست، پس اگر آن را افشا کردی، تو اسیر او شده‌ای.»

عبدالله بن سنان می‌گوید: «به امام صادق (ع) عرض کردم: آیا عورت مؤمن بر مؤمن حرام است؟ حضرت فرمود: آری، گفتم: منظور شما شرمگاه مؤمن است؟ حضرت فرمود: مراد از حرمت عورت مؤمن بر مؤمن آن چیزی نیست که تو گمان کردی، بلکه مقصود این است که فاش کردن راز مؤمن حرام است.»^{۱۸}

استدلال به این گونه روایات بدین قرار است که اگر افشای اسرار شخصی مؤمن حرام باشد، افشای اسرار مربوط به اداره نظام اسلامی اعم از امور حکومت و امور نظامی مسلمانان به طریق اولی حرام است؛ زیرا افشای سرّ یک مؤمن، به از بین رفتن مال، آبرو و یا حداکثر جان او منجر می‌شود، اما افشای اسرار نظامی یا غیر نظامی، خسارات و تلفاتی بیش از این به بار می‌آورد و ممکن است به از بین رفتن نظام بینجامد. از این رو، حفظ چنین اسراری که شامل اخبار، اطلاعات، اسناد و مدارک می‌شود، واجب است.

ابوبصیر، از امام صادق (ع)، درباره آیه «وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقِّ» و پیامبران را بنا حق می‌کشتند»^{۱۹} چنین نقل می‌کند که فرمود: «أَمَا وَاللَّهِ مَا قَتَلُوهُمْ بِأَسْيَافِهِمْ وَ لَكِنْ أَدَاعُوا سِرَّهُمْ وَ أَفْشَوْا عَلَيْهِمْ فَقَتَلُوا»^{۲۰} به خدا قسم آنان پیامبران را با شمشیرهایشان نکشتند، بلکه اسرار آنان را فاش و بر ضد آنها افشاگری کردند- به دنبال این افشاگری- پیامبران کشته شدند.»

با توجه به این روایت، اینان خود به کشتن پیامبران اقدام نکردند، بلکه به سبب افشاگری آنان، پیامبران کشته شدند. ولی خدای تبارک و تعالی قتل پیامبران را به آنها نسبت می‌دهد. بنابراین کسانی که اسرار مسلمانان و نظام اسلامی را منتشر کنند، هر ضربه‌ای که از ناحیه این افشاگری متوجه نظام و مسلمانان شود، آنان نیز در این گناه شریک هستند.

همچنین روایاتی از معصومان (ع) نقل شده است که توصیه به رازداری و حفظ اسرار می‌کنند. حضرت علی (ع) می‌فرماید: «الظَّفَرُ بِالْحَزْمِ وَ الْحَزْمُ بِإِجَالَةِ الرَّأْيِ وَ الرَّأْيُ بِتَحْصِينِ الْأَسْرَارِ»^{۲۱} پیروزی در دوراندیشی، و دوراندیشی در به کارگیری صحیح اندیشه، و اندیشه صحیح به رازداری است.»

۱۷. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، ص ۳۲۰.

۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۲، ص ۳۵۹.

۱۹. آل عمران، ۱۱۲.

۲۰. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۲، ص ۳۷۱.

۲۱. نهج البلاغه، حکمت ۴۸.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

در برخی از روایات پنهان داشتن اسرار حتی از افراد خودی از وظایف یک رهبر و فرمانده معرفی شده است. امام علی(ع) در بخشی از نامه خود به فرماندهان لشکرها می‌فرماید: «أَلَا وَ إِنَّ لَكُمْ عِنْدِي أَلَا أُحْتَجَزَ دُونَكُمْ سِرًّا إِلَّا فِي حَرْبٍ؛^{۲۲} آگاه باشید. حق شما بر من آن است که جز اسرار جنگی هیچ رازی را از شما پنهان ندارم.» از این روایت، لزوم حفظ و پنهان داشتن اسرار مربوط به جنگ یا دست کم برخی از اسرار از فرماندهان خودی استفاده می‌شود. از این رو، این روایت به طریق اولی بر لزوم حفظ و پنهان داشتن چنین اسراری از آحاد نیروهای مسلح و مردم و نیز دشمن دلالت دارد.

تکیه بر تقیه در زندگی اکثر امامان معصوم (ع) و توصیه به شیعیان برای رعایت شرایط تقیه و تذکر دادن به اصحابشان برای رعایت کردن این تاکتیک، ضرورت و اهمیت فعالیت‌های پنهانی و حفاظتی را مشخص می‌کند؛ به گونه‌ای که یکی از سیره‌های برجسته امامان معصوم(ع) در راستای آگاه‌سازی حفاظتی شیعیان، توصیه به تقیه بود. تقیه در اصطلاح به معنای پنهان کردن حق و پوشاندن اعتقاد به آن در برابر مخالفان به منظور تحفظ از زبان دینی و دنیایی است.^{۲۳}

از جمله امام صادق(ع) خطاب به معلی بن خنیس پس از آنکه او را از افشای اسرار بر حذر می‌دارد، می‌فرماید: «یا معلی إِنْ التَّقِيَةَ مِنْ دِينِي وَ دِينِ آبَائِي وَ لَا دِينَ لِمَنْ لَا تَقِيَةَ لَهُ... يَا مَعْلِي إِنْ الْمُدْبِعِ لِأَمْرِنَا كَالْجَادِدِ لَهُ؛^{۲۴} ای معلی همانا تقیه از دین من و دین پدران من است و کسی که تقیه ندارد، دین ندارد... ای معلی فاش‌سازنده امر ما مانند انکارکننده آن است.»

وقتی مفضل پس از به دار آویخته شدن معلی، خدمت امام صادق(ع) می‌رسد و اظهار ناراحتی می‌کند، چنین جوابی از حضرت دریافت می‌کند: «رَحِمَ اللَّهُ الْمُعْلِيَّ قَدْ كُنْتُ أَتَوَقَّعُ ذَلِكَ لِأَنَّهُ أَدَاعَ سِرَّتَنَا وَ لَيْسَ النَّاصِبُ لَنَا حَرْبًا بِأَعْظَمَ مَثُونَةً عَلَيْنَا مِنَ الْمُدْبِعِ عَلَيْنَا سِرَّتَنَا فَمَنْ أَدَاعَ سِرَّتَنَا إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ لَمْ يَفَارِقِ الدُّنْيَا حَتَّى يَبْعَثَهُ السَّلَاحُ أَوْ يَمُوتَ بِخَبَلٍ؛^{۲۵} خدا معلی را رحمت نموده و پیامرزد، من کشته شدن او را متوقع و چشم به راه بودم، زیرا سر و راز ما فاش کرد، جنگ آشکارا علیه ما سخت‌تر بر ما از فاش‌کننده راز ما نیست، پس هر که سرّ و راز ما را برای کسی که شایسته آن نیست، فاش نماید از دنیا مفارقت نکرده و نمی‌میرد تا اینکه شمشیر و نیزه و تیر او را بگذرد و دریابد یا به وسیله قطع شدن دست‌ها و پاها بمیرد.»

سیره معصومان(ع) نیز نشان از تأکید بر لزوم حفظ اطلاعات دارد، و از آنجا که رفتار آن بزرگواران برای ما حجت است، می‌توان دلالت آنها را بر وجوب حفظ و حرمت افشای اسرار نظام اسلامی اعم از نظامی و غیر نظامی به دست آورد.

در سیره پیامبر (ص) آمده است، «در نخستین نبرد بزرگ و سرنوشت ساز مسلمانان با مشرکان، یعنی نبرد بدر، پیامبر (ص) تصمیم به کسب خبر از موقعیت دشمن گرفت. آن حضرت پس از مقداری پیشروی به پیرمردی برخورد و از وی موقعیت قریش را پرسید. پیرمرد گفت: شما را در جریان نخواهم گذاشت مگر آنکه خود را معرفی کنید. حضرت فرمود: اگر تو ما را مطلع سازی ما نیز تو را مطلع خواهیم ساخت. پس از آنکه پیرمرد اخبار لازم در خصوص موقعیت قریش و زمان حرکت و محل اردوگاه آنان

^{۲۲}. نهج البلاغه، نامه ۵۰.

^{۲۳}. مفید، محمد بن محمد، تصحیح اعتقادات الإمامیه، ص ۱۳۷.

^{۲۴}. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۲، ص ۲۲۳.

^{۲۵}. کشی، محمد بن عمر، رجال الکشی - اختیار معرفة الرجال، ج ۲، ص ۶۷۸.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بیان کرد، از پیامبر (ص) خواست خود را معرفی کند. پیامبر (ص) که از سویی نمی‌خواست خلف وعده نماید و از سوی دیگر، مصلحت نمی‌دید خود را معرفی کند، رو به پیرمرد کرده فرمود: ما از ابیم و بی درنگ دور شد.^{۲۶}

پیامبر (ص) با این تاکتیک اطلاعاتی ضمن کسب اخبار لازم، از معرفی خود و افشای اسرار نظامی جبهه خودی خودداری ورزید. از این نقل تاریخی استفاده می‌شود که سیره آن حضرت در مقام حاکم اسلامی و فرمانده کل نظامی، اتخاذ تدابیری بوده است که اسرار نظامی را حفظ کند و از دسترسی دشمن و حتی آحاد مسلمانان به این اسرار جلوگیری نماید.

در برخی از موارد پیامبر (ص) به مأموران جمع‌آوری اخبار و اطلاعات امر می‌کرد که اخبار و اطلاعات جمع‌آوری شده را تنها در اختیار او بگذارند و از دیگران پوشیده بدارند. برای مثال، در جنگ احد حباب بن مُنذر را برای کسب خبر از دشمن اعزام کرد و به او فرمود: «چون برگشتی، در حضور هیچ‌یک از مسلمانان به من گزارش مده، مگر زمانی که تعداد آنها بسیار اندک باشد.»^{۲۷}

در جنگ بنی‌قریظه نیز چند نفر را فرستاد و فرمود: «بروید و تحقیق کنید که آیا آنچه از بنی‌قریظه - مبنی بر پیمان‌شکنی و هم‌دستی با قریش و احزاب در جنگ خندق - خبر یافته‌ام، راست است یا دروغ؟ اگر راست بود، سخن با اشاره و کنایه بگویید که من بفهمم و مردم را سست نکنید، و اگر به پیمان خود وفادار باشند، آشکارا و در حضور مردم بگویید.»^{۲۸}

هر چند این دو نقل تاریخی درباره حفاظت از اخبار جمع‌آوری شده از دشمن است، اما می‌توان استنباط کرد اگر اسرار مربوط به دشمن را در شرایطی نباید افشا کرد، اسرار مربوط به نیروهای خودی را به طریق اولی نباید افشا کرد و حفاظت از آنچه در نظام اسلامی جزو اسرار محسوب می‌شود واجب است.

تاکتیک تقیه در سیره عملی امامان معصوم (ع) نیز مشاهده می‌شود. عبدالله بن فضل از پدر خود نقل می‌کند: من دربان هارون الرشید بودم، روزی او با خشم تمام وارد شد. شمشیر در دست داشت که آن را می‌چرخانید. به من گفت: ای فضل! سوگند به خویشاوندی که با پیغمبر (ص) دارم، اگر پسر عمویم را نیاوری، سر از پیکرت برمی‌دارم. خدمت امام رضا (ع) رسیدم، به حضرت سلام کرده، گفتم: هارون الرشید شما را خواسته است. فرمود: «مَا لِلرَّشِيدِ وَمَا لِي أَمَا تَشْعَلُهُ نِقْمَتَهُ عَنِّي ثُمَّ وَتَبَّ مُسْرِعاً وَهُوَ يَقُولُ لَوْ لَا أَنِّي سَمِعْتُ فِي خَبْرٍ عَن جَدِّي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ طَاعَةَ السُّلْطَانِ لِلتَّقِيَّةِ وَاجِبَةٌ إِذَا مَا جِئْتُ؟^{۲۹} مرا با هارون چه کار! زرق و برق و نعمت دنیا که دارد، مرا از یاد او نبرده. سپس با عجله از جای حرکت کرده، در حالی که می‌فرمود: اگر در خبری از رسول الله (ص) چنین نشنیده بودم که: اطاعت از سلطان از روی تقیه واجب است، هرگز نمی‌آمدم.»

بنابراین سیره معصومان (ع) نشان از این دارد که حفظ حاکمیت اسلامی در گرو تدابیری از جمله جمع‌آوری اطلاعات و حفاظت اطلاعات است. در ایامی که پیامبر (ص) حکومت اسلامی را در مدینه تشکیل داد و نیز زمانی که حکومت اسلامی در کوفه مجدداً

^{۲۶} ابن هشام حمیری معافری، عبدالملک، السیره النبویه، ج ۱، ص ۶۱۶.

^{۲۷} واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۱، ص ۲۰۷.

^{۲۸} آیتی، محمدابراهیم، تاریخ پیامبر اسلام، ص ۳۸۶.

^{۲۹} ابن بابویه، محمد بن علی. عیون أخبار الرضا (ع)، ج ۱، ص ۷۷.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

به دست امام علی (ع) برقرار گردید و امام حسن (ع) آن را استمرار و دوام بخشید، برای حفظ حاکمیت اسلامی و نهادهای آن تلاش زیادی می‌شد؛ گرفتن و جمع‌آوری خبر از دشمن خارجی و یا گروه‌های معاند داخلی، بررسی و ارزیابی اخبار، حفظ و حراست از آنها و سعی در عدم افشا و انتقال آنها به دشمن و استفاده درست و بهینه از آنها جزء اموری است که پیامبر (ص) و ائمه (ع) در این جهت انجام می‌دادند.

از جمله حضرت علی (ع) در توصیه‌هایش به فرماندار مصر، بر ضرورت ایجاد سیستم اطلاعاتی در بین نیروهای خودی تأکید کرده و می‌فرماید: «وَأَبْعَثِ الْعُيُونَ مِنْ أَهْلِ الصِّدْقِ وَالْوَفَاءِ عَلَيْهِمْ فَإِنَّ تَعَاهُدَكَ فِي السِّرِّ لَأُمُورِهِمْ حَدُودٌ لَهُمْ عَلَى اسْتِعْمَالِ الْأَمَانَةِ وَالرِّقْقِ بِالرَّعِيَّةِ»^{۳۰} و جاسوسانی راستگو، و وفا پیشه بر آنان [کارگزاران] بگمار، که مراقبت و بازرسی پنهانی تو از کار آنان، سبب امانت‌داری و مهربانی با رعیت خواهد بود.»

پس به طور کلی در مشروع و مجاز بودن اطلاعات و حفاظت اطلاعات شبهه‌ای وجود ندارد، اما آنچه در این میان مهم است چگونگی انجام فعالیت‌های اطلاعاتی و حفاظتی می‌باشد که باید مورد تأمل قرار گیرد که دو حوزه را می‌توان برای آن ترسیم نمود؛ یک حوزه درباره جنبه‌های فنی، تخصصی و سازمانی آن و حوزه دوم تحقیق درباره مبانی شرعی و احکام مرتبط با جنبه تخصصی آن است که از جهاتی از جنبه تخصصی مهم‌تر است، زیرا آنچه در نظام حاکمیتی اسلام اهمیت ویژه دارد، انجام صحیح مأموریت یاد شده بر طبق موازین شرع و فقه اسلامی است.

۲- احکام وضعی اطلاعات و حفاظت اطلاعات

فعالیت‌های اطلاعاتی و حفاظتی باید صبغه اسلامی داشته باشد، پس ناگزیر از پیروی از یک سری اصول و بایسته‌ها است. این اصول و بایسته‌ها نیز خود برخاسته از مبانی اسلامی است که در ادامه به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود.

الف) فعالیت در چارچوب شرع مقدس اسلام

نخستین و مهم‌ترین لازمه اطلاعات و حفاظت اطلاعات این است که در چارچوب شرع مقدس اسلام انجام گیرد. در نظامی که بر اساس ارزش‌ها و احکام اسلامی بنیان نهاده شده، باید همه قوانین و مقررات آن و نیز تمامی وظایف و فعالیت‌های حکومتی اعم از قضایی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، نظامی و اطلاعاتی منطبق با احکام شرع اسلام باشد.

امام خمینی (ره) در موارد بسیاری بر موضوع لزوم اسلامی بودن و اسلامی شدن این امر پای فشرده است. از جمله ایشان می‌فرمایند: «خواهی نخواهی شما پاسدار اسلامید، غیر آن قوای انتظامی سابق هستید، آنها یک وضع دیگری داشتند. حالا همه

۳۰. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

قوا پاسدار اسلامند. پاسدار اسلام باید هم خودش اسلامی باشد و هم دیگران را اسلامی کند و هم مشی‌اش یک مشی باشد که اگر منعکس بشود پیش کسی، ببیند مشی، مشی اسلامی است.^{۳۱}

(ب) حرکت در چارچوب قوانین و مقررات نظام اسلامی

از لوازم مهم اطلاعات و حفاظت اطلاعات به عنوان وظیفه‌ای حکومتی حرکت در چارچوب و بر اساس قوانین و مقررات مصوب توسط مراجع صلاحیت‌دار نظام اسلامی است؛ خواه قانون اساسی باشد یا قوانین عادی یا مقررات سازمانی. البته در نظام جمهوری اسلامی ایران، قوانین و مقررات باید بر اساس موازین اسلامی باشد.^{۳۲}

امام خمینی (ره) در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام بر قانون‌گرایی و عمل به قوانین و مقررات تأکید فراوان کرده است، از جمله می‌فرماید: «قانون در رأس واقع شده است و همه افراد هر کشوری باید خودشان را با آن تطبیق بدهند. اگر قانون بر خلاف خودشان هم حکمی کرد، باید خودشان را در مقابل قانون تسلیم کنند، آن وقت است که کشور کشور قانون می‌شود.»^{۳۳} رهبر انقلاب نیز در لزوم حرکت در چارچوب قانون در وزارت اطلاعات می‌فرماید: «با توجه به ویژگی‌های ممتاز این مجموعه، وزارت اطلاعات باید همواره در حد اعلامی پایبندی به اصول و مبانی انقلاب و رعایت حدود شرعی و قانونی باشد.»^{۳۴}

(ج) پیروی از ولی فقیه

در دین اسلام، همه اعمال اختیاری انسان دارای حکمی تکلیفی اعم از الزامی (وجوب و حرام) یا غیر الزامی (استحباب، کراهت و اباحه) است و مکلف در احکام تکلیفی الزامی در پیشگاه خدای متعال مسئول است و از این رو، باید حجت شرعی داشته باشد، یعنی دلیلی که با آن بتواند در محضر پروردگار احتجاج کند و عذر بیاورد. از یک منظر، قسمی از احکام الزامی احکامی است که یک مکلف به عنوان یک کارگزار و عامل حکومت باید به آنها عمل کند. راه فهم این دسته از احکام قول ولی فقیه حاکم است که حجت شرعی برای عامل حکومت است.^{۳۵} از این رو، در مسائل اطلاعاتی و حفاظتی که مصداقی از مسائل حکومتی است، قول ولی فقیه حاکم حجت شرعی است و مسئولان و کارکنان دستگاه‌های اطلاعاتی و حفاظتی برای برخورداری از حجت شرعی باید در مسائل اطلاعاتی و حفاظتی و حتی مسائل شخصی جدایی‌ناپذیر از مسائل اطلاعاتی و حفاظتی به فتوا و حکم ولی فقیه حاکم عمل کنند.

بنابراین پیروی و اطاعت از فرامین ولی فقیه از دیگر بایسته‌های اطلاعات و حفاظت اطلاعات است. در نظام اسلامی، پیروی و اطاعت از فرامین ولی فقیه بر قوای سه گانه و نیروهای مسلح به لحاظ شرع و قانون واجب است و تخلف از آنها جایز نیست. این

۳۱. موسوی خمینی، سید روح‌الله، صحیفه امام، ج ۱۲، ص ۴۵۴.

۳۲. اصل ۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

۳۳. موسوی خمینی، سید روح‌الله، صحیفه امام، ج ۱۴، ص ۴۱۵.

۳۴. بیانات رهبری در بازدید از وزارت اطلاعات، ۱۳۸۹/۱۲/۱۲.

۳۵. صرامی، سیف‌الله، احکام حکومتی و مصلحت، ص ۱۹.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

اصل در زمان صدر اسلام نیز از جمله اصول مأموران اطلاعاتی بوده است. عناصر اطلاعاتی پیامبر خدا (ص) در هنگام انجام مأموریت‌های اطلاعاتی‌شان به اطاعت کامل و اجرای دقیق دستورات آن حضرت توجه داشتند؛ نمونه آن اطاعت حدیفه بن یمان در جنگ خندق است. هنگامی که از سوی آن حضرت برای کشف اخبار قریش و همراهانشان در اثنای محاصره مدینه فرستاده شد. حدیفه خود در این باره می‌گوید: «رسول خدا (ص) مرا صدا زد و فرمود: برو و خبر قوم را برایم بیاور و کاری انجام مده تا اینکه برگردی. وقتی به آن‌ها رسیدم، ابوسفیان را دیدم و تیری به چله کمان نهادم، پس گفته رسول خدا (ص) به یادم آمد که و از کشتن ابوسفیان منصرف شدم و نزد رسول خدا (ص) بازگشتم.»^{۳۶}

در سخنان امام خمینی (ره) نیز بر وجوب اطاعت از فرامین ولی فقیه تأکید شده است: «گمان نکنند سربازان که حالا که انقلاب شد ما باید اطاعت نکنیم. اسلام اطاعت فقیه را واجب دانسته است.»^{۳۷} رهبر انقلاب نیز می‌فرماید: «خدشه در التزام به ولایت فقیه و تبعیت از رهبری، خدشه در کلیه نظام اسلامی است و این‌جانب این را از هیچ کس و هیچ دسته و گروهی تحمل نخواهم کرد.»^{۳۸}

د) حرکت در چارچوب وظایف و اختیارات

در نظام اسلامی، برای انجام بهینه و سریع کارها و جلوگیری از هرج و مرج و آشفتگی و نابسامانی امور، همه دستگاه‌های حکومتی باید در چارچوب وظایف و اختیاراتی که قوانین و مقررات مصوب برای آنان مقرر کرده، حرکت کنند و از آنها تخطی نورزند. دستگاه‌های اطلاعاتی و حفاظتی نیز از این قاعده و اصل مستثنا نیستند.

رهبر انقلاب بر حرکت دستگاه‌های اطلاعاتی و حفاظتی در چارچوب وظایف و اختیارات قانونی خود تأکید می‌کند و می‌فرماید: «گاهی اوقات حفاظت‌ها به کارهایی که بیرون از سازمان خودشان است، علاقه بیشتری نشان می‌دهند و وقت خودشان را صرف آن کارها می‌کنند... می‌گوییم این به شما چه ربطی دارد؟ به خاطر یک ارتباط خیلی بی‌ربط و بی‌منطقی خودشان را وصل کرده‌اند به این کیس... نتیجه آن هم این می‌شود که گزارش‌ها سست می‌شود... چون اینها مأمور مستقیم آن نیستند، گزارش سست است. یک گزارش حقیقی و قابل اعتماد و محکم‌پسند نیست. این به خاطر همین است که اینها خودشان را مشغول می‌کنند به کارهای غیر مسئولانه... جلو اینها باید گرفته شود... در دایره کار خودشان کار کنند... چیزی که ما از آنها می‌خواهیم، آن را دنبال کنند.»^{۳۹}

۳۶. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، ج ۲۰، ص ۲۰۸.

۳۷. موسوی خمینی، سید روح‌الله، صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۳۲۷.

۳۸. پیام رهبری به نمایندگان مجلس و مردم ایران، ۱۳۶۸/۱۰/۱۸.

۳۹. اکبری تقی‌زاده، علی، فقه حفاظتی، ص ۹۸.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

(ه) به کارگیری نیروهای شایسته

همچنان که اطلاعات و حفاظت اطلاعات، امری ویژه و بسیار حساس‌اند و پیچیدگی‌ها و ظرافت‌های فراوانی دارند، از جمله اینکه تجسس در امری واجب و در امری حرام است، و امکان قرار گرفتن مأموران در معرض ترک واجب یا ارتکاب حرام وجود دارد، کسانی که در این حوزه کار می‌کنند باید از ویژگی‌هایی برخوردار باشند تا بتوانند به خوبی از عهده این مأموریت سنگین و حساس برآیند. از همین رو، از بایسته‌های مهم اطلاعات و حفاظت اطلاعات به کارگیری نیروهای شایسته است.

نخستین ویژگی نیروی اطلاعاتی و حفاظتی در نظام اسلامی، داشتن انگیزه خداخواهی و حق‌طلبی است. نیروی اطلاعاتی باید از عمق جان به خدای متعال ایمان داشته باشد، اخلاص بورزد و با تقوا همواره مراقب رفتار خویش باشد. رهبر انقلاب در این باره می‌فرماید: «من در یک کلمه، عامل موفقیت وزارت اطلاعات را، ایمان نیروی انسانی این وزارتخانه می‌دانم که این ایمان منحصر به فرد هم است. عامل پیشرفت وزارت اطلاعات و سرویس اطلاعاتی دینی جمهوری اسلامی، ایمان قلبی است.»^{۴۰} و در جای دیگر خطاب به دستگاه اطلاعاتی می‌فرماید: «مواظب باشید اخلاصتان را از دست ندهید. اگر توانستید با همین اخلاص و صفا و دلسوزی، برای مردم و انقلاب و اسلام کار کنید و احساسات و انگیزه‌ها و نیت‌های خود را خالص کنید، بدانید پیروزید و هیچ عاملی نمیتواند به شما ضربه بزند.»^{۴۱} همچنین ایشان در خصوص نقش تقوا در فعالیت‌های اطلاعاتی می‌فرماید: «اما عمر مجاهدت شما طولانی است. جاده وقتی طولانی شد، احتمال لغزش، تصادف و خطا در آن زیاد می‌شود؛ باید مواظب باشید. اگر مواظب بودید، اگر خودتان را پاییدید و مراقب خودتان بودید؛ یعنی تقوا داشتید - تقوا یعنی همین که انسان دایماً خودش را نباید - از آن فرصت‌های بی‌نظیر و کم‌نظیر در اختیار خواهید داشت؛ اوج می‌گیرید؛ اگر این ایمان در یک مجموعه پیدا شد، آن مجموعه کارایی‌اش زیاد می‌شود؛ دیگر تجهیزات و فناوری پیشرفته و سیستم‌های پیچیده و شوارع اطلاعاتی خیلی وسیعی که در دنیا رقبا دارند، نمی‌توانند به جنگ این مجموعه بیایند.»^{۴۲}

در نظام اسلامی، یک نیروی اطلاعاتی باید به ارزش‌های اخلاقی سخت پایبند باشد و ارزش‌های اخلاقی در رفتار و منش وی جلوه‌گر باشد. از جمله این ارزش‌های اخلاقی صداقت، وفاداری و امانت‌داری است. حضرت علی (ع) در نامه خود به مالک اشتر می‌فرماید: «ثُمَّ تَفَقَّدْ أَعْمَالَهُمْ وَأَبْعَثِ الْعُيُونَ مِنْ أَهْلِ الصِّدْقِ وَالْوَفَاءِ عَلَيْهِمْ؛ سپس رفتار کارگزاران را بررسی کن، و جاسوسانی راستگو، و وفا پیشه بر آنان بگمار.»^{۴۳} آن حضرت در جای دیگر می‌فرماید: «ثُمَّ لَا تَدْعَ مَعَ ذَلِكَ أَنْ تَكُونَ لَكَ عَلَيْهِمْ عُيُونَ مِنْ أَهْلِ الْأَمَانَةِ وَالصِّدْقِ؛ سپس با تمام اینها، از گماردن مراقبانی امین و راستگو بر آنها (لشکریان) غافل مشو.»^{۴۴}

^{۴۰}. بیانات رهبری در دیدار وزیر و مدیران وزارت اطلاعات، ۱۳۸۳/۷/۱۳.

^{۴۱}. بیانات رهبری در مراسم بیعت مسئولان دستگاه‌های اطلاعاتی کشور، ۱۳۶۸/۴/۱۸.

^{۴۲}. بیانات رهبری در دیدار وزیر و مدیران وزارت اطلاعات، ۱۳۸۳/۷/۱۳.

^{۴۳}. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

^{۴۴}. ابن حیون مغربی، نعمان بن محمد، دعائم الإسلام، ص ۳۵۹.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

همچنین امام علی (ع) در ضمن نامه‌ای به عبدالله بن بدیل می‌نویسد: «وَ أَذْكَ الْعُیُونَ نَحْوَهُمْ وَلَیْكَنَّ مَعَ عَیُونِكَ مِنَ السَّلَاحِ مَا یَبَاشِرُونَ بِهِ الْقِتَالَ وَ لَتَكُنَّ عَیُونُكَ الشُّجْعَانَ مِنْ جُنْدِكَ فَإِنَّ الْجَبَانَ لَا یَأْتِیْكَ بِصِحَّةِ الْأَمْرِ؛ وَ جاسوسان را سویشان گسیل دار و باید با آنان سلاح برای جنگیدن باشد و جاسوسانت از شجاعان لشکرت باشند، زیرا ترسو خبری صحیح برای تو نمی‌آورد و واقعیت امر را برای تو گزارش نمی‌کند.»^{۴۵}

نتیجه گیری

اطلاعات و کسب اطلاعات از اموری است که برای حفظ نظام اسلامی واجب است و هیچ عملیات نظامی بدون کسب اطلاعات صحیح و حفاظت از اطلاعات ممکن نیست. وجوب این امر هم از نظر عقلی و هم از نظر نقلی ثابت شده است. اما باید توجه کرد که به بهانه مسائل اطلاعاتی نباید از چارچوب‌های شرع خارج شد، و بلکه نباید از قوانین نظام اسلامی و همچنین حیطه اختیارات دستگاه‌های اطلاعاتی فراتر رفت. البته در برخی موارد احکام شرعی که عوامل اطلاعات باید رعایت کنند به حکم ثانوی با احکام اولیه تفاوت دارد، اما این حکم ثانوی را باید ولی فقیه یا قاضی شرع تشخیص دهد و نیروهای اطلاعاتی به تشخیص نمی‌توانند حکم اولی شرعی را تغییر دهند.

^{۴۵}. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۴۷، ص ۲۳۳.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع و مأخذ

- قرآن کریم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی، قم، مدرسه امیرالمؤمنین (ع)، ۱۳۸۹.
- نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، قم، نشر مشهور، ۱۳۷۹.
۱. آیتی، محمدابراهیم، تاریخ پیامبر اسلام، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۶.
  ۲. ابن بابویه، محمد بن علی، عیون أخبار الرضا(ع)، تحقیق مهدی لاجوردی، تهران، نشر جهان، ۱۳۷۸ق.
  ۳. ابن حیون مغربی، نعمان بن محمد، دعائم الإسلام، تحقیق آصف فیضی، قم، مؤسسه آل البيت (ع)، ۱۳۸۵ق.
  ۴. ابن هشام حمیری معافری، عبدالملک، السیره النبویه، بیروت، دار المعرفه، بی تا.
  ۵. احمدی میانجی، علی، لزوم وزارت اطلاعات در حکومت اسلامی، قم، دفتر نشر برگزیده، ۱۳۷۴.
  ۶. اکبری تقی زاده، علی، فقه حفاظتی، قم، پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق علیه السلام، ۱۳۸۷.
  ۷. پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی سیدعلی خامنه ای مدظله العالی،
<http://farsi.khamenei.ir>
  ۸. پایگاه اطلاع رسانی مجلس شورای اسلامی، <http://rc.majlis.ir>
  ۹. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، تحقیق مصطفی درایتی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶.
  ۱۰. رازی، محمد بن عمر فخرالدین، مفاتیح الغیب، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ق.
  ۱۱. رستمی، محمود، فرهنگ واژه های نظامی، تهران، ستاد مشترک ارتش، ۱۳۷۸.
  ۱۲. رضوان طلب، محمدرضا، اطلاعات در اسلام، قم، زمزم هدایت، ۱۳۸۴.
  ۱۳. صرامی، سیف الله، احکام حکومتی و مصلحت، تهران، عبیر، ۱۳۸۰.
  ۱۴. طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۷ق.
  ۱۵. کشی، محمد بن عمر، رجال الکشی - اختیار معرفه الرجال، تحقیق سیدمهدی رجایی، قم، مؤسسه آل البيت (ع)، ۱۳۶۳.
  ۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تصحیح علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، تهران، دار الکتب اسلامی، ۱۴۰۷ق.
  ۱۷. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، کتابفروشی اسلامی، تهران، ۱۳۵۴.
  ۱۸. مفید، محمد بن محمد، تصحیح اعتقادات الإمامیه، تحقیق حسین درگاهی، قم، کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۴ق.
  ۱۹. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دار الکتب الإسلامیه، ۱۳۷۱.
  ۲۰. مناصره، عبدالله علی السلامه محمد، اطلاعات نظامی در اسلام، ترجمه عبدالحسین بینش، قم، زمزم هدایت، ۱۳۸۴.
  ۲۱. موسوی خمینی، سید روح الله، صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸.
  ۲۲. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، تحقیق مارشدن جونس، بیروت، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، ۱۴۰۹ق.